

NOVICI

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII.

V Ljubljani v sredo 19. julia 1854.

List 57.

Gospodarske skušnje.

Poterjena skušnja zoper gnjilobo grozdja.

Po oznanilu „Novic“ od 3. kimovca 1853 v listu 71. vzamem globoko golidico, vlijem va-njo dva bokala vode, 10 žlic žganja, 12 žlic vina in 12 žlic jeziha, ukažem enemu posodo deržati pod plesnjivim grozdem, ki ga imam v plantah, drugemu dam v roke morsko gobo, in rečem, taisto dobro v posodi namakati, in tako vsaki pepelnat al plesnjiv grozd oprati. To je terpelo tri dni. Za vse plesnjivo grozdje se je potrebovalo 13 bokalov vode, 1 bokal žganja, ravno toliko vina in jeziha. Tretji dan grem pogledat, in najdem, da oprano grozdje nima več plesnjobe, ampak je čisto in svitlo; dozorelo je tako, pa sem ga pridelal 18 čebrov (čeber 50 bokalov). Nobeden v moji fari, ako ravno imajo nekteri več tert od mene, ga ni toliko imel. Škoda le, da je rečeno oznanilo že pozno na svitlo prišlo, ker je bilo veliko grozdja že popolnoma sognjitega, kterega umivati ni nič pomagalo. Jez sem svojim farmanom to skušnjo na vso moč perporočal; al neverni Tomaži so se izgovarjali: „nimamo časa, to delo je sitno, imamo veliko drugih opravil itd.“ in so raji škodo terpeli. Če bi pa pomislili, da vsaka terta se mora okopavati, obrezovati, privezati, pregostih in škodljivih mladik posebno po deblu očistiti, bi mende vendar lahko spoznali, da se spleča tudi zadnjo težavo premagati, to je, bolno grozdje, kolikor mogoče, ohraniti, in ga o pravem času boleznii obvarovati. Komur pa ni svetovati, ni pomagati!

Pri nas letina, hvala Bogu, dobro kaže. Sadja, posebno pa češpelj, za kterega so lani naši Vremci v bližnjem Terstu čez 4000 fl. potegnili, bo letos zlo malo; terta obilen pridelk obeta, al žalibog! bolezen se že napoveduje, (kakor menda tudi v Vipavi) in v Bregu in pri Terstu že močno razsaja. Ne bom zamudil tudi letos omenjega pomočka poskusiti, in ako se sopet poterdi, „Novicam“ to berž na znanje dati. *)

V Vremih 15. julia 1854.

Jožef Benedikt Rubesa,
fajmošter.

Gotov pomoček zoper mramorja.

Nadležnega mramorja (Werren) na polju odpraviti je naj bolje in gotovo pomaga, njivo vsake 3 ali 4 leta s svinskim gnojem pognojiti ali saj s svinsko scavnico politi. Časnik štaj. kmet. družbe pravi, da neki vertnar na Štajarskem, Walter po imenu, že 30 let tako ravna, in da ne duha ne sluha od mramorja ni na njegovem zemljišu. Za polje, kjer tobak pridelujejo in ki po mramorju silno škodo terpi, bi utegnil tedaj svinski gnoj posebno dober biti.

Kmetovavci pazite na amonjak.

Amonjak, to je, tista stvar, ktera iz gnoja puhti in nas v nos drega s smradom svojim, je tako

*) Lepo prosimo.

Vred.

rekoč „duša“ gnoja. Skušeno je, da po vsakem funtu (ali po vsaki libri) amonjaka, ki se iz gnojnišča izkadi, gré okoli 3 funte žitnega zernja v zgubo. Iz tega se lahko prerajta, kakošno škodo si kmet sam prizadevuje, ki ne vé prav ravnati z gnojem in je nečimeren gospodar.

Lep špargelj si izrediti.

Posebno velik špargelj si izrediti, priporoča anglešk vertnarsk časnik sledeče: O vsih Svetih, kakor hitro je špargeljnovi zeliše po zmerzlini začernelo, naj se s koso pokosi in ko je en ali dva dni ležalo, naj se sožgè in pepel po gredicah potrosi. Po tem se navozi na grêde dober frišen gnoj iz hleva (na 20 čevljev dolgo in 6 čevljev široko grêdo se rajta en voz gnoja); temu naj se pridene dober mernik (pol vagana) kurjeka in oba gnoja naj se dobro pomešata, po tem pa pod zemljo spravita. Tako naj ostanejo grêde čez zimo; na spomlad pa naj se berž ko je mogoče enkrat plitvo prekopljejo in potem za četert pavca ($\frac{1}{4}$ cola) po njih soli potrosi; dež raztopi sol, ki se potem v zemljo potegne. Sol stori, da na gredah ne more trava rasti, špargelj pa poganja čuda debel in tako mehak in sočnat, da zlahnejšega ni na svetu.

Divji kostanj za mnoge rokodelce.

Hvalo divjega kostanja (Rosskastanie) za kmetijstvo so „Novice“ že večkrat péle. Pa tudi za bukvo veze, sedlarje (zotlarje), jermenarje (rimarje) in druge rokodelce, ki potrebujejo vsako leto veliko pôpa ali kleja, in si ga napravljajo iz drage režene moke, je moka zrelega, do dobrega na pèci ali v pèci posušenega in potem zmletega kostanja. Na to lepo belo moko se vlija po malem kropu in neprenehoma mešaje se naredi naj bolji pôp, ki ima še to posebno prednost pred vsakim drugim, da se ga môli ne lotijo.

Prosena slama dá lepo barvo.

Nove skušnje so učile, da ima prosena slama (Hirsestroh) veliko veliko barve (farbe) v sebi, ki pa se le v kropu ali vinskem cvetu raztopi. Če se prosena slama s pridjanimi namakami železa (Eisenbeizen) raztopi, dá za pavolnato, volnato in svilno blago popolnoma in stanovitno černo barvo; z glino ali kositarjevim okisancom (Zinkoxyd) pa dá vsake sorte rudečo barvo. Na proseno slamo se vlije najpoprej vrelega vinskega cveta, za tem se slama dene v krop, in tudi v razhlajeni vodi se potem izvleče barva iz prosene slame.

Kalno in vlečljivo vino čistiti.

Iz vedra vlečljivega in kalnega vina naj se vzameta kaka 2 bokala (pinta) in vlijeta v ponvo; tema se prideneta potem 2 funta (2 libri) grozdnih pešk, in vse skupej naj se počasi na žerjavici dobro zgreje, toda ne celó tako, da bi zavrélo. Tako prekuhano vino se s peškami vred v verč prelije, da skoz 2 dni na hladnem stoji. Po-

tem se vino odlije, spet v sodec kalnega vina vlije, in močno v njem premeša. Čez 3 mesce je vse vino spet čisto in dobro bilo, kakor popred, in tudi prelito v drug sodec je ostalo čisto.

Miši pregnati.

Nekoliko miš naj se vjame živih, in vtakne v redko kolomazilo (Wagenschmier), kteremu se je primešalo nekoliko ribje masti; potem naj se tako namazane miši spet spusté. Ta smerad jim je tako zopern, da kakor nôre okoli letajo, dokler ne poginejo, in preženejo vse druge miši, kjer koli so ta smerad zapustile. Kmalo pridejo potem vse miši na dan in letajo vse zbegane okoli, da se lahko s kako dilo vse pobijejo. — Enako moč imajo lučnek (Himmelbrand) in pa rêsjé. V pekarijah in mlinih, v žitnicah in na podih se miši preženó s temi zeliši, če se položé semtertje.

O zadevah deržavnega zajéma.

V zadnjem listu je bila dokazana potreba, da vlada mora še čez navadne dohodke dnarja dobiti, da po poplačanem svojem dolgu pri dunajski banki pridejo bankovci spet v veljavšino srebra in zlata, in da bo nehal nadavek (ažio) pri njih. Da se bo to resnično zgodilo, so cesar sami zastavili svojo veličastno besedo v patentu 26. junia, in djansk dokaz, da je vlade resna volja berž ko bo moč to veljavšino vpeljati, se vidi že v novem ukazu ministerskem, da od prihodnjega mesca naprej se morajo vse plačila za cole odrajtovati v srebru ali zlatu; vsi ti dohodki bojo šli v dnarnico banke za poplačanje deržavnega dolga.

Danes pa se bojo razjasnili dobički, ki so sklenjeni z ravno izpisanim zajemom.

Pervič: je posojilo to na dobre obresti ali činže naloženo. Na dobre činže, pravimo, ker za 95 v papirju posojenih goldinarjev se bo dobilo dolžno pismo (obligacija) za 100 gold., od kterih se bo vsako leto 5 gold. činža v srebru potegovalo. Ako se vse to skupaj zrajta zdaj, ko je 100 fl. banknotov zavolj nadavka komaj 70 fl. vredno, je očitno, da deležniki tega zajema svoj kapital naložé skor po 7 gold. letnega činža. Al ni to za vsakega, ki more kaj dnarja naložiti, očiten dobiček? Činži po 7 od 100 so redki. Tukaj pa so. Hranilnice (šparkase) plačujejo le po 4 od 100. — Če je že po tem takem očiten dobiček, na to vižo svoj dnar naložiti, obstoji še druga korist tega zajema v tem, da ž njim ubranimo povikšanje davkov ali pa prisiljeni zajem, zakaj to je za gotovo izrečeno, da deržava potrebuje naj manj 350 milionov za dosego omenjenih namenov in da ta znesek mora na kakoršno kolj vižo dobiti. Vsak bo pa vendar raji posodil in od posojila činž potegoval, kakor da bi večji davek plačeval.

Če se tedaj vsak, kdor le more, z večjim ali manjšim posojilom vdeleži tega zajema, bo naklonil sebi dobiček in svojim sosedom, da ne bo treba večjega davka plačati. On bo tudi pripomogel k uterjenju celega cesarstva, ktero želí iz že predolge zadrege papirnatega dnarja spet k nekdanji moči priti, ktero imeti mora v svojo čast in veljavo pred svetom.

Marsikdo bo morebiti rekel: „saj bi rad kaj posodil, pa ne vém koliko, da ne bo preveč ne premalo“, in bo gledal na druge, kaj bojo ti storili, ti pa tudi ne bojo vedili kaj. Tem se pové, da preveč ne bo nikoli; premalo pa zna biti zavolj tega, ker bi se potrebni znesek potem vkup ne spravil, če bi vsak premalo dal. Po vladnih naznanilih ima sledeče veljati za merilo vdeležbe: naj manj štirkokrat toliko, kolikor kdo davka plačuje ali od grunta, ali od hiš, ali od svojega obertnijstva, kupčijstva ali rokodelstva, ali od svo-

jih dohodkov, naj merilo za posojilo, kterega pa ne bo na enkrat odrajtati imel, ampak v 3, 4 ali 5 letih kakor je v 55. listu razloženo bilo) in tudi to, kar na eno leto odrajtati pride, se ne bo odštelo na enkrat, ampak v 10 obrokih ali brištih.

Ker je naj manjši znesek, s kterim se kdo tega zajema vdeležiti zamore, na 20 goldinarjev postavljen, se tudi malo premožen zamore pridružiti temu posojilu, ker po 30 ali 40 krajcarjev v brištih plačevati, tudi manj premožnemu ne bo nemogoče.

Vendar se ne manjka tudi taci revnih kmetov in rokodelcov, ki svoje davke le s silnimi težavami odrajtujejo, ali jih celó odrajtati ne morejo, — od taci previdna vlada ne pričakuje, da bi se vdeležili zajema z čvaternim davkovskim zneskom in da bi kaj posodili, česami nič nimajo; zato pa je treba, da namest teh tisti, ki so s premoženjem obilo obdarovani, dostojno spolnujejo svojo dolžnost in se obilniši vdeležijo zajema, med ktere pred vsimi šteje vladni časnik „Oest. Corr.“ premožno žlahno gospôdo, kapitaliste in bankirje, premožne vikše duhovne, visoke premožne vradnike, premožne samostane in cerkve, velike tergovce in fabrikante, posestnike velicij zemljiš ali hiš, premožne soseske. Tu veljá djansko pokazati patriotizem, od kterega so usta nekterih tako goreče, da se človek bojí jim blizo priti, — pa le tako dolgo, dokler ni treba ali dela ali dnarja darovati domovini; kadar pa domovina od njih terja truda, ali da bi v mošnjo segli, se kerči njih domoljubje, kakor nova flanela v perilu. Nadjati se je, da v vesoljnem djanstvu tudi taki ne bojo zamudili pošteno storiti, kar deržava od njih terja.

Dostavimo tem pomenkom še poziv, ki ga je ravno gospod deželni poglavar krajske kronovine razglasil in se takole glasí:

Prebivavcom krajske dežele!

Njegovo c. k. veličanstvo, naš premilostivi cesar in gospod, so z najvišjim patentom 26. junija t. l. ukazati blagovolili, da naj se po celem cesarstvu sposojilo 350 do 500 milionov po podpisu napravi.

Namen te velike in obširne naprave, ktero občni blagor tirja, je po besedah Njegovega veličanstva, dvojen: namreč na eni strani da se vrednost papirnatega dnarja uravná in s srebrom enako veljavnost dobí, na drugi strani pa, da se nenavadni stroški pokrijejo, kterih je bilo deržavi za velike armade in ji jih je še treba, da cesarstvo svojo čast in mogočnost med europejskimi deželami ohrani.

Zavoljo neredovne veljavnosti dnarjev terpé vsi stanovi brez razločka. Vse reči, kterih je v velikem gospodarstvu ljudstev treba, so dobile nestanovitno ceno in vse premoženje, vse posestvo deržavljanov je podverženo nji.

Če bo spet sreberni dnar med ljudstvo prišel, bo negotova vrednost posestva nehala, in kupčija in obertnost boste šle bolj tečno spod rok. Kadar bo srebro med ljudi prišlo, bo vse, kar dá zemlja, kupčija, kapital ali délo, zopet toliko veljalo, kolikor srebro, in njegova vrednost bo toliko večja, za kolikor menj so zdaj bankovci memo srebra vredni.

Kar tedaj kdo v dosego tega namena pridá, ni nikakoršen dar občinstvu darovan, temuč strošek je, ki ga v svoj dobro prevdarjeni prid storí in s kterim svoje, bodi si od kodar koli izvirajoče dohodke od papirja na srebro pomnoži. Strošek je tedaj, ki se v tem dobičku obilno poverne, in verh tega veljá še deržavi tudi kot posojilo, pri kterem plača od vsacih 95 gold. 5 gold. srebra obresti.

Da ima deržava toliko več stroškov kakor dohodkov, pride od tod, ker je prisiljena v varovanje občnega blagra cesarstva in svoje časti med europejskimi derža-